

TYT-AYT

TARİH

Ders Modülleri

KONU ÖZETİ

KONU ÖĞRENME TESTİ

ÇALIŞMA TESTİ

YENİ NESİL SORULAR

DM
SERİSİ

ÖSYM SORULARI

Soru Bankası

**Video
Çözümü**

Uygulamayı Buradan İndirebilirsiniz.

Sonuç Video Çözüm

Download on the
App Store

ANDROID APP ON
Google play

SONUÇ
YAYINLARI

TYT-AYT

TARİH

Ders Modülleri

DM

- ❑ **TARİH VE ZAMAN**
- ❑ **İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ**
- ❑ **ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA**
- ❑ **TÜRK TARİHİ**
- ❑ **İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU**
- ❑ **OSMANLI TARİHİ - 1**

1.
Modül

İÇİNDEKİLER

Tarih ve Zaman	4
İnsanlığın İlk Dönemleri - Orta Çağ'da Dünya	14
İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası	30
İslam Medeniyetinin Doğuşu	46
Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve İlk Türk İslam Devletleri	58
Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye	70
Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti (1302 - 1453) - Devletleşme Sürecinde Savaşçılar ve Askerler - Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti	82
Dünya Gücü Osmanlı (1453 - 1595)	100
Sultan ve Osmanlı Merkez Teşkilatı - Klasik Çağda Osmanlı Toplum Düzeni	110

Not

Her tarihi olay, meydana geldiği dönemin özelliklerini taşır. Bu nedenle, tarih araştırmalarında “doğru ve tarafsız” bilgi elde etmek için, geçmişte yaşanan olaylar o günün koşulları göz önünde tutularak incelenmelidir. Hiçbir tarihçi, ulaştığı sonuçların en doğru, en kesin bilgi olduğunu ileri süremez. Bulunacak her yeni belge eski bilgimizi destekleyebileceği gibi değiştirebilir de.

NEDEN TARİH?

- Milletlerin ortak hafızası olan tarih, millî ve toplumsal kimliğin inşasında önemli rol oynar. Ayrıca tarih, bireylere yaşadığı toplumun geçmişini öğretmek için kişinin kendi milletine aidiyet duygusuyla bağlanmasını sağlar. Tarih, millî kimliğin oluşumunda önemli bir etkidir.
- Bu durumu en güzel açıklayan Atatürk'ün aşağıdaki sözüdür.
“Türk çocuğu, ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”
- Tarih bilincine sahip bireyler, tarihle ilgili bilgileri eleştirel değerlendirmeye tabi tutar. Bu sayede insanlar, tarihî metinleri araştırırken doğru-yanlış ayrımını yapabilme becerisini geliştirir.
- Tarih, uyguladığı yöntem gereği kişilerde araştırma ve kanıt kullanma becerisini artırır.
- Tarih sayesinde bireyler olay ve olgular arasında neden-sonuç ilişkilerini kurarak çok yönlü düşünme yeteneği gelişir. (Bireyler tarihî süreçte meydana gelen değişimleri ve süreklilikleri algılar.)
- Tarih bilimi empati sayesinde dünyanın mirasını anlayan insanı, kendisi ve çevresiyle barışık bir birey olarak geliştirir. Dünya barışına katkı sağlar. Tarih, geçmişin öğrenilmesi ile bugünün daha kolay anlaşılmasını ve yarının planlanmasını sağlar. Böylece insanlar geçmişteki hataları tekrar etmezler.

Sonuç Yayınları

TAKVİM

Zamanı, gün, ay, yıl gibi dönemlere bölme ve bu zaman dilimlerini belli bir düzene göre sıralama işidir.

Not

Bilinen en eski takvimler Mısırlılar ve Sümerlere aittir. Güneş yılı esaslı takvimin temelini Mısırlılar, ay yılı esaslı takvimin temelini Sümerler atmıştır.

- Mısırlılar, güneş yılını 365 gün olarak kabul etmiş ve yılı 12 aya bölmüşlerdir. Dünya'nın Güneş çevresinde bir kez dönmesi güneş yılını oluşturur.
- Sümerler ise 360 günden oluşan ay yılını her biri 30 gün olan 12 aya bölmüşlerdir.
- Toplumlar kendileri için önemli olan olayları takvim başlangıcı olarak kabul etmişlerdir.

Örnek : Romalılar Roma kentinin kuruluşunu, Müslümanlar Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretini takvim başlangıcı olarak kabul etmişlerdir.

Türklerin Kullandığı Takvimler**1) 12 Hayvanlı Türk Takvimi:**

- İslam öncesi Türk devletleri kullanmıştır.
- Güneş yılı esasına göre düzenlenmiştir.
- Kök Türkler ve Uygurlar tarafından kullanılmıştır.
- On iki yılda bir devir yapan bu takvimde yıllar, hayvan adları ile gösterilir. Bu takvimde kullanılan hayvan isimleri ise şunlardır: sığan (sıçan), ud (öküz), bars (pars), tavışgan (tavşan), lu (ejder), yılan, yund (kısırak), kon (koyun), biçin (maymun), takıgu (tavuk), it (köpek), tonguz (domuz).

2) Hicrî Takvim:

- Ay yılı esasına göre hazırlanmıştır. Bu nedenle bir yıl 354 gün 8 saat 48 dakikadır.
- Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra kullanmaya başlamışlardır.
- Başlangıç olarak Hz. Muhammed'in hicret ettiği yıl (622) esas alınmıştır.
- Bu takvim günümüzde dinî günlerin ve bayramların belirlenmesinde kullanılmaktadır.

3) Celali Takvim:

- Güneş yılı esasına göre yapılmıştır.
- Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın emriyle Ömer Hayyam başkanlığında kurulan bir astronomi heyetince hazırlanmıştır.

4) Rûmî Takvim:

- Osmanlı Devleti'nde mali işlerin düzenlenmesi ve vergi toplama gibi işlerde karşılaşılan sorunlara çözüm bulunması amacıyla hazırlanmıştır.

5) Miladi Takvim:

- Günümüzde dünyada en yaygın kullanılan takvimdir. İlk defa Mısırlılar kullanmış. Romalılar geliştirmiştir.
- Başlangıç noktası olarak Hz. İsa'nın doğumu kabul edilmiştir.
- Avrupa ile bütünleşmek için 1 Ocak 1926'da Türkiye Cumhuriyeti tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

1. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılması, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasına ve Anadolu'da işgallerin başlamasına yol açmıştır. Bu durum ise 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışına ve Millî Mücadele'yi örgütlemesine neden olmuştur.

Bu bilgiden hareketle tarih biliminin aşağıda verilen özelliklerinden hangisine ulaşılabılır?

- A) Tarihi olaylar tekrarlanamaz.
B) Tarihi olaylar neden sonuç ilişkisi içinde gelişir.
C) Tarih biliminde deney ve gözlem yapılamaz.
D) Tarih biliminde belgelerden faydalanılır.
E) Tarihi olaylar objektif olarak değerlendirilmelidir.

2. Harput'ta yapılan kazılarda Artuklulara ait paralara, resmî belge ve hükümdar fermanlarına rastlanmıştır.

Yukarıdaki bilgilere;

- I. nümizmatik,
II. paleografya,
III. antropoloji

bilimlerinden hangilerinden yararlanılarak ulaşıldığı savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

3. Tarih; toplumların başından geçen olayları zaman ve yer göstererek anlatan bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini objektif bir şekilde ele alan sosyal bir bilimdir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisinin tarih biliminin inceleme alanına girdiği söylenemez?

- A) Kavimler Göçü'nün sebepleri
B) Bölgesel kuraklıkların sebepleri
C) İslamiyet'in Arap Yarımadası'nda yayılması
D) Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması
E) İlk defa klan tipi köylerin kurulması

4. Tarih bilimini fen bilimlerinden ayıran en önemli özelliği tekrar etmemesi, sonuca ulaşmak için deney ve gözlemin yapılamamasıdır.

Bu durumun tarih bilimi için;

- I. kesin doğrularının olmaması,
II. kaynaklara dayalı inceleme yapması,
III. yer ve zaman belirtmesi

durumlarından hangilerine neden olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

5. 1997 yılında Türkiye'ye gelen bir Japon eğitim heyeti konuşmasında şöyle demiştir: "Biz çocuklarımızı okul öncesinde Hiroşima'ya, Nagazaki'ye götürür, bombalanmış bu bölge hakkında bilgilendirir, onlara buralarda bitkinin bile yeşermediğini gösteririz. Ve deriz ki; Eğer sizler çalışmaz, sizden öncekileri geçmezseniz vatanınız işte böyle düşman tarafından bombalanır. Hiçbir canlının yaşayamayacağı bir durumda size bırakıp giderler. Çalışırsanız bindiğiniz hızlı trenleri bile geçecek vasıtalar yaparsınız."

Bu bilgiye göre, tarih öğrenmenin amaç ve yararları arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Geçmişten ders alıp, geleceğe yön vermeyi sağlar.
B) Savaş yeteneğini geliştirir.
C) Millî ve kültürel değerleri öğretir.
D) Millî birlik ve beraberlik anlayışını güçlendirir.
E) Geçmişten dersler çıkarılmasını sağlar.

6. Cumhuriyetin ilk yıllarında İngilizlerle yapılan Ankara Antlaşması sonucu Musul ve Kerkük'ün İngiliz mandasındaki Irak yönetimine bırakılması eleştiri konusu olmuştur. Ancak bu eleştiri yapılarak ülkenin içinde bulunduğu durumu, Şeyh Sait İsyanı'nın ülkeyi nasıl zor durumda bıraktığını dikkate almazsak Musul sorununu doğru bir şekilde değerlendiremeyiz.

Bu bilgiye göre, tarihi olayların doğru bir şekilde değerlendirilebilmesi için ön koşul aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

- A) Neden-sonuç ilişkisi kurulması
B) Yer ve zaman belirtilmesi
C) Olayın geçtiği dönemin şartlarının dikkate alınması
D) Belgelere dayalı incelemeler yapılması
E) Olaylara tarafsız yaklaşılması

1. İlk Çağ toplumlarında artan nüfusu beslemek için daha fazla insan emeğine ihtiyaç duyulmuştur. Bu emeği karşılamak amacıyla köleleştirilenler tarım işlerinde kullanılmıştır. Böylece kölelik doğmuştur.

Köleliğin ortaya çıkmasında;

- I. insanlığın yerleşik düzene geçmesi,
- II. insan gücüne dayalı tarım topluluklarının gelişmesi,
- III. hukuk kurallarının yazılı hâle getirilmesi

durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

2. İslamiyet'in ilk dönemlerinde İpek Yolu üzerinde çok sayıda ribat adı verilen ticari konaklama amaçlı yapılar yapılmıştır.

Bu durumun aşağıdaki amaçlardan hangisine yönelik olduğu savunulabilir?

- A) Merkezî otoritenin güçlenmesine
- B) Ticaretin gelişmesine
- C) Yerleşik hayatı teşvik etmeye
- D) Mimariyi geliştirmeye
- E) Sınırların genişlemesine

3. İlk Çağ'da Hindistan'da görülen kast sistemi, babadan oğula geçen bir meslek gruplaşmasıdır. Kast sistemi din adamı, asker ve asiller, tüccar ve çiftçiler, zanaatkar ve işçilerden oluşmuştur. Bu sistemin dışında kalanlara köle denilmiştir. Kastlar arasında evlilikler ve geçişler yasaklanmıştır.

Bu bilgiye göre, Kast sisteminin Hindistan'da aşağıdakilerden hangisine neden olduğu savunulabilir?

- A) Tabiat kuvvetlerine tapınılmasına
- B) Küçük prenslikler tarafından yönetilmesine
- C) Hint halkının kaynaşması ve millet olma bilincinin zayıflamasına
- D) Farklı kültürlerin bir arada yaşamasına
- E) Tarımın gelişmesine

4. İpek Yolu, tarih boyunca hem geçtiği bölgeleri iktisadi açıdan kalkındırıp halkın refah seviyesini yükseltmiş hem de Doğu – Batı kültür ve uygarlıkları için bir köprü olmuştur.

Bu durumun;

- I. farklı ulusların birbiriyle tanışması,
- II. ticaretin gelişmesi,
- III. güçlü orduların kurulması

gelişmelerinden hangilerinde rol oynadığı savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

5. İyonyalı Thales, Mısır'a ve Mezopotamya'ya gitmiş, Mısırlılardan geometriyi, Babillerden ise astronomiyi öğrenmiştir. Bu bilgileri Yunan dünyasına kazandırmış ve gölgelerinden hareketle yapıların yüksekliğini ölçmüştür.

Bu bilgiye göre;

- I. İyonya'da bilimsel çalışmaların geliştiği,
- II. kültürel etkileşimin bilimin gelişmesinde etkili olduğu,
- III. iklim koşullarının yaşamaya elverişli olduğu

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

6. Yunanlılar, Fenikelilerle yaptıkları ticari faaliyetler sonucunda 22 harften oluşan Fenike alfabesini Yunanistan'a götürmüşlerdir.

Bu bilgiye göre;

- I. Yunanların uygarlık yönünden Fenikelilerden ileri olduğu,
- II. ticaret faaliyetlerinin kültürel etkileşime yol açtığı,
- III. Latin alfabesine bugünkü şeklini Yunanların verdiği

durumlarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I, II ve III

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

Konu Özeti

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

Türk Adının Anlamı

Çin kaynaklarına göre “miğfer”,

Kaşgarlı Mahmut’a göre “olgunluk çağı”,

A. Wambrey’e (Vambrey) göre “türemek”,

Ziya Gökalp’e göre “kanun ve nizam sahibi”

Eski Türk kaynaklarına göre “güç, kuvvet” anlamına gelmektedir.

Bağımsızlığını 552’de ilan eden Kök Türk Devleti’yle ilk kez Türk adı siyasi ad olarak resmî bir kimlik kazanmıştır.

Orta Asya Kültür Merkezleri

- Türklerin bilinen ilk ana yurdu Orta Asya’dır. Orta Asya, geniş bozkır ve çöllerin bulunduğu bir bölgedir.
- Bu coğrafya Türklerin yaşantısını ve kültürlerini doğrudan etkilemiştir.
- Orta Asya’da yapılan arkeolojik kazılar sonucunda kurganlardan yazıdan önceki döneme ait kültür merkezleri ortaya çıkarılmıştır. Bu kültür merkezleri; Anav, Afanasyevo, Andronava, Karasuk ve Tagar’dır.

BOYLARDAN DEVLETE

Türkler sosyal yapıyı oluşturan unsurlar;

Oğuş; Aile

Urug; Aileler birliği

Ok; Boy

Bodun; Millet

İl; Devlet şeklinde olmuştur.

- Boylar konfederasyonu üzerinde yükselen ilk Türk devletleri, boylar arasında birlikteliği sağladıkları dönemlerde, Orta Asya’nın en güçlü devletleri olmuşlardır.
- İlk Türk devletlerinin kurulması ve güçlenmesinde etkili olan boylar, bu devletlerin zayıflamasında ve yıkılmasında da önemli rol oynamıştır.

Türk Devletlerinde Gücün Meşruiyet Kaynağı

- İlk Türk devletlerinde gücün meşruiyet kaynağı ilahidir.
- Ancak Türk kağanı hiçbir zaman kutsal varlık, yani eski Mısır medeniyetinde olduğu gibi tanrı-kral sayılmamıştır.
- Bu anlayışa “Kut inancı” denmiştir. Devleti yönetme yetkisinin hükümdara, Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılmıştır.

- Türklerde kuta sahip olan aileler; Hunlarda Tu-ku, Kök Türklerde Aşina ve Uygurlarda Yağlakâr aileleridir.
- Bu durumun olumlu sonucu halkın yöneticilere olan bağlılığının artmasına ortam hazırlamasıdır. Olumsuz sonucu da ülke hanedanın ortak malı sayıldığı için taht kavgalarına ve devletin kısa sürede yıkılmasına neden olmuştur.
- Türklerde kağan, bütün devlet teşkilatının başıdır. Kağan devlet başkanı olarak iç ve dış siyaseti düzenler, savaşa ve barışa karar verir, ordulara komutanlık eder, elçiler gönderir ve elçileri kabul ederdi.
- Türk devletlerinde hükümdarlar; şanyü, tanhu, han, ilteber, idikut, erkin, ilteriş ve kağan gibi unvanlar kullanmışlardır. Eski Türklerde hükümdarlık sembolleri; tuğ, taht, kotuz ve yaydır.
- İlk Türklerde gücün maddi kaynağı bozkır kültürüne bağlı olarak hayvancılıktır. Bu durumun sonucunda da göçebe bir yaşam benimsenmiştir.
- Bozkırın atlı göçebeleri, çabucak organize olabilen savaşçı bir toplum yapısına sahip olmuşlardır.
- Geniş bozkır sahalarında iklim ve coğrafya gereği sürekli hareket hâlinde olan konar-göçerler, toprak bağlılığını değil soy aidiyetini birinci planda tutmuşlardır.
- İlk kez Uygurlar Dönemi’nde yerleşik hayata geçilmiştir. Bu nedenle Uygurlarda, toplumsal yapı hızlı bir değişim göstermiş ve şehirleşmeye doğru bir eğilim başlamıştır.
- Her an saldırıya açık bir coğrafyada yaşadıkları için konar-göçer toplulukların silahlı güce ihtiyaçları vardır.
- Bozkır kültürünün öğelerinden atı kullanan ve demiri işleyen Türkler, güçlü ordular kurarak askerî bakımdan çevresindeki milletlere üstünlük kurmuşlardır.

Güç Paylaşımı ve Yönetim

- Devlet işleri Kurultay (Toy - Keneş denilen) mecliste görüşülmüştür. Kurultaya kağan, hanedan üyeleri, hatun, aygucı ve boy beyleri katılmıştır. Kurultaya katılanlara “toy-gun” denmiştir.
- Türk devletlerinde hatunlar devlet yönetiminde söz sahibiydi ve siyasi yetkileri vardı. Bu duruma kanıt hatunun; kurultaya katılması, kağanla birlikte antlaşmaları onaylaması ve elçileri kabul etmesidir.
- Kurultayın kararlarının uygulanmasını sağlamak için buyruklardan (bakan) oluşan bir ayukıya (hükûmet) kurulmuştur.

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

Not

Son söz hükümdara ait olduğundan, kurultay “Danışma Meclisi” özelliğine sahiptir. Kurultay, kağanları seçer veya görevden alabilirdi.

- İlk Türk devletlerinde ülkenin yönetimi, devlet yönetimini kolaylaştırmak için doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- Gök Tengri, kağana iktisadi güç anlamına gelen “ülüş” vermiştir.
- Töreler hükümdarın yetkilerini sınırlandırmıştır. Bu durum hukukun üstünlüğünü gösterir.

Asya Hun Devleti (MÖ 220-MS 216)

- Orta Asya’da Orhun ve Selenga Nehirleri arasında kurulmuştur. Başkenti Ötüken’dir.
- Tarihte bilinen ilk teşkilatlı Türk devletidir.
- Hunların bilinen ilk kağanı, “büyüklük ve genişlik” anlamına gelen Şan-yü veya Tan-hu unvanını taşıyan Tuman (Teoman)’dır.
- Mete Han zamanında Hunlar en güçlü dönemlerini yaşamışlardır. Mete Han, Türkçe konuşan ve Türk soyundan olan toplulukları ilk kez Hun hâkimiyeti altında toplamıştır. Mete Han, Türk devlet ve ordu teşkilatının (Onlu sistem) kurucusu olmuştur. Mete Han, Çin’i yenmesine rağmen Türklerin asimile olmasını önlemek için Çin’e yerleşmeyi, Çin’i vergiye bağlamıştır.
- Ho-han-yeh ile Çin hâkimiyetini kabullenmeyen Çi-çi arasında taht mücadelesi başlamış, mücadeleyi Çin’in desteğini arkasına alan Ho-han-yeh kazanmıştır. Bu durumun sonucu olarak Hun Devleti, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- Çin baskısı ve entrikaları sonucunda İpek Yolu Çin’in egemenliğine girmiş, hanedan üyeleri arasındaki taht kavgaları sonucunda da bu devlet yıkılmıştır.

Asya Hun Devleti

I. Kök Türk Devleti (552-630)

- Avar egemenliğine son veren Bumin Kağan tarafından 552’de Ötüken merkez olarak kurulmuştur.
- Tarihte Türk adını ilk defa resmî devlet ismi olarak kullanan Kök Türkler’dir. (Bu durum milliyetçi özelliklerini gösterir.)
- Bumin Kağan, Töles boylarını kendilerine bağlamıştır. Bumin Kağan, İl Kağan unvanını kullanarak ülkenin batı bölümünün yönetimini kardeşi İstemi Yabgu’ya bırakmıştır. Bumin Kağan, Çinlilerle İpek Yolu için mücadele ederek üstünlük sağlamıştır.
- İstemi Yabgu, Sasanilerle beraber Akhunları yıkmış, İpek Yolu hâkimiyeti için anlaşamadığı Sasanilere karşı da Bizans’la iş birliği yapmıştır.
- Mukan Kağan Dönemi devletin en parlak dönemidir.
- Birinci Kök Türk Devleti Dönemi’nde Budizm’i kabul ederek bu dinin halk arasında yayılmasını sağlamaya çalıştığı için tepki çeken hükümdar Tapo Kağan’dır.
- Orta Asya’da Hunlardan sonra ikinci kez siyasi birliği sağlamış ve Türkleri tek bayrak altında toplamışlardır.
- Çin entrikaları ve taht kavgaları sonucu, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmışlar (582). 630 yılında Doğu Kök Türk Devleti, Çinliler tarafından ortadan kaldırılmıştır. Batı Kök Türk Devleti ise 630 yılında Çin’e bağlı birçok beyliğe ayrılmıştır.

I. Kök Türk Devleti

II. Kök Türk Devleti (682-742)

- Kök Türk Devleti’nin yıkılıp Türkler Çin hâkimiyetine girdikten sonra birçok kez Çin’e karşı isyan etmişlerdir.
- Bu isyanların en önemlisi 639 yılında Çin sarayını basmak isteyen Chie-shih-shuai’n (Kürşat) isyanıdır. Ancak bu isyanlar başarısız olmuştur.

Not

Bu isyanlar Türklerin bağımsızlığa verdiği önemi gösterir.

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

Konu Özeti

- Kök Türkler, Kutluk önderliğinde 682 yılında II. Kök Türk (Kutluk) Devleti'ni kurdu. Kutluk Kağan'a, devleti derleyip toplayan anlamına gelen "İlteriş" unvanı verilmiştir. Tonyukuk ise "Apa Tarkan" unvanını alarak İlteriş Kağan'a devlet yönetiminde yardımcı olmuştur.
- Kapgan Kağan Dönemi Kök Türklerin en parlak dönemidir. Kapgan Kağan'ın sert tutumu ve Çin'in kışkırtmaları sonucu boylar isyan etmiştir.
- İlteriş'in oğlu Bilge, kağan olurken kardeşi Kül Tigin de ordu komutanı olmuştur. Bilge Kağan isyanları bastırarak devletin otoritesini yeniden sağlamıştır.
- Bilge Kağan'dan sonra devletin başına geçen kağanların ülkeyi iyi yönetememeleri devletin yıkılmasına neden olmuştur.
- Basmlil, Karluk ve Uygurlar birleşerek II. Kök Türk Devleti'ne son vermiştir.

Uygur Devleti (744-840)

- Uygur, Karluk ve Bismil gibi Türk boyları tarafından kurulmuştur. Kurucusu Kutluk Bilge Kül Kağan'dır.
- Devletin merkezi Karabalgasun'dur.
- Moyen-Çor Kağan Dönemi devletin en parlak dönemidir.
- Böğü Kağan Dönemi'nde Mani dini kabul edilmiştir. Mani dini Uygurların zayıflamasına neden olmuştur. Zamanla savaşıklık özelliklerini kaybetmişler ve askerî yönden fazla etkili olamamışlardır. Uygurlar daha çok kültürel olarak gelişmişlerdir.
- Uygurlar, Orta Asya'da yerleşik hayata geçen ilk Türk devletidir. Şehir ve kasabalar kurmuşlar, kalıcı mimari eserler bırakmışlardır. Uygurların yerleşik hayata geçmeleri bilim, sanat ve edebiyattaki ilerlemelerine ortam hazırlamıştır.
- Uygurlar iç karışıklıklar nedeniyle zayıflamış ve yıkılış sürecine girmiştir. 840'ta Kırgızlar, Uygur Devleti'ne son vermiştir. Kırgız yenilgisinden sonra başka bölgelere göç eden Uygurlar; Sarı (Kansu) Uygurları ve Turfan Uygur Devleti olarak ikiye ayrılmıştır.

Uygur Devleti

İlk Türk Devletlerinde Töre

- İlk Türk devletlerinde birçok alanda yazısız hukuk kuralları olan töre etkili olmuştur.
- Siyasal ve sosyal hayatı düzenleyen törenin oluşumunda; dinî anlayış (kut), kağanın buyrukları, kurultayca alınan kararlar ve toplum içinde geçerli olan gelenekler etkili olmuştur.
- Türk kağanları ülkelerinde adaletin sağlanmasına büyük önem vermiştir.
- Orhun Kitabeleri'nde töre kelimesi on bir yerde geçmektedir. "Ey Türk milleti, devletini, töreni kim bozabilir." denecek törenin sosyal ve siyasi hayattaki önemi belirtilmiştir.
- Töre, kağanın hem keyfi hareket etmesini engellemiş hem de halkına adil davranmasını sağlamıştır.

Türk Kitabelerine Göre Güç ve Yönetim Anlayışı

- Orhun ve Yenisey Yazıtlarının okunmasıyla Türk tarihi ve kültürü hakkında daha kesin bilgilere ulaşılmıştır. Yenisey Yazıtlarından kişi, boy ve halk adları öğrenilmiştir.
- Siyasetname özelliği taşıyan Orhun Yazıtları, Türklerin devlet ve yönetim anlayışıyla ilgili önemli bilgiler içermektedir.
- Yazıtlara göre dünya hâkimiyeti, Tanrı tarafından Türk kağanlarına bir görev olarak verilmiştir.
- Yazıtlarda ilk Türk devletlerindeki egemenlik anlayışının ilahi kaynaklı olduğu görülmektedir.
- Yazıtlarda "Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu yaratılmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş." ifadesi yer almaktadır. Bu durum Türk kağanlarının "cihanşümül" yani bütün dünyanın hükümdarı konumunda olduğunu gösterir.
- Yazıtlarda kağanların millete karşı sorumlu olduğunu, sosyal devlet anlayışını ve millete hesap verdiğini gösteren bilgiler de vardır. "Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmam. Ondan sonra Tanrı irade ettiği ve lütfettiği için talih ve kısmetim olduğu için ölecek milleti diriltip kaldırdım, çıplak milleti giydirdim, fakir milleti zengin ettim, nüfusu az milleti çok ettim." gibi ifadeler geçmektedir.
- Kül Tigin Yazıtı'nda; "Ey Türk Oğuz beyleri! Milleti iştin. Üstte mavi gök çökmedikçe, altta yağız toprak delinmedikçe, ey Türk milleti, senin ilini, töreni kim bozabilir!" ifadesinin yer alması Türk milletinin sonsuza kadar yaşayacağı anlayışının benimsendiğini gösterir.

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

TÜRKLERDE COĞRAFYA İLE OLUŞAN YAŞAM TARZI

- Türklerin ilk anayurdu Orta Asya'dır. Orta Asya kuzeyde Sibirya, güneyde Himalaya Dağları, doğuda Kingan Dağları ve batıda Hazar Denizi ile çevrili bölgedir.
- Asya kıtasının büyük bölümü kurak olup, tarıma elverişli değildir. Orta Asya'da konar-göçer bir yaşam süren Türklerin en önemli geçim kaynağı hayvancılıktır.

Yaşadıkları Coğrafyanın Türklerin Hayatına Etkileri

- Tarımdan çok hayvancılıkla uğraşmışlardır.
- Bu durum göçebe hayata neden olmuştur.
- Atı evcilleştirmişlerdir.
- Savaşçı ve teşkilatçı olmuşlardır.
- Bağımsızlıklarına düşkün yaşamışlardır.

Not

Yaşanılan coğrafya toplumların, ekonomik faaliyetlerini ve sanat anlayışını etkiler.

- Orta Asya'nın ana akarsuları Seyhun ve Ceyhun Nehirleridir. Diğer su kaynakları Aral Gölü, Balkaş Gölü ve Hazar Denizi'dir. Bu sular bölgedeki tarım arazilerinin sulanmasında önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden sadece Tanrı Dağları'nın güneyinde tarım havzaları bulunur. Türkler az da olsa tarımsal faaliyetler yapmışlardır.
- Orta Asya'daki tüm topluluklar kuşkusuz konar-göçer değildir. Su kaynaklarının olduğu tarıma müsait yerlerde üretim yapılmıştır. Tahıllarını, meyve-sebzelerini kendileri yetiştirmişlerdir. Ancak genel olarak konar-göçerlik hâkimdir.
- Konar-göçerlik, belli bir coğrafyada hayvancılıkla uğraşılacak ve ürünlerin pazarlandığı hayat tarzıdır.
- Orta Asya Türklerinin yaylalara göçleri basit bir yer değiştirme değildir. Yaylalara göç emrini boy beyi verirdi. Göçebe yaşam nedeniyle eşyalar taşınabilir nitelikteydi. Eşyaların taşınmasında atlar, develer ve tekerlekli, üstü kapalı arabalar kullanılırdı.

Türklerin Ana Yurttan Göçleri

- Türkler ana yurtları Orta Asya'dan M.Ö. 2000'li yıllardan başlayarak dünyanın değişik yerlerine göç etmişlerdir.

Göçlerin Nedenleri

- Hayvan hastalıkları
- Nüfus artışı
- Otlak ve meraların azalması
- İklim değişikliği
- Siyasi baskılar (Çin ve Moğol)
- Türklerin bağımsızlığına düşkün olmaları

Not

Türklerin atı evcilleştirmeleri, atlı araba kullanmaları, hayvancılıkla uğraşmaları ve konar-göçer yaşam biçimleri de göçleri kolaylaştırmıştır.

Orta Asya'dan Türk göçleri

Göçlerin Sonuçları

- Türkler gittikleri yerlerde demiri işlemeyi ve atı evcilleştirmeyi öğretmişlerdir.
- Türk kültürü geniş bir alana yayılmıştır.
- Türkler göç ettikleri yerlerde çok sayıda yeni devlet kurmuştur.

Not

Göçlerin olumsuz sonuçları Türk tarihinin bir bütün olarak incelenmesini zorlaştırmıştır. Bazı Türk boyları da millî kimliklerini kaybederek asimile olmuştur (Bulgarlar, Macarlar).

Türklerde Askerî Kültür

Coğrafi şartlar ve göçebe yaşam tarzı Türklerin askerî yönden gelişmelerine neden olmuştur. Bu nedenle eli silah tutan herkes asker kabul edilmiştir.

Not

Bu durum ordu millet anlayışını gösterir.

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

Konu Özeti

- Türklerde ücretli askerlik uygulaması görülmemiştir. (Vatan-millet sevgisi)
- İlk düzenli Türk ordusu Mete Han tarafından MÖ 209'da kurulmuştur. Bu ordu onlu sisteme göre teşkilatlandırılmıştır. Bu şekilde, bölük - tabur - alay - tümen - ordu yapısı kurulmuştur. Onlu sistemin uygulanması ordunun disiplin ve hiyerarşik düzen içinde hızlı hareket etmesini sağlamıştır.
- İlk Türkler orduya "sû" adını vermişlerdir. Ordunun başında bulunan komutana da "sû-başı" demişlerdir.
- İlk Türkler, demir işlemeciliği konusunda ileri olduklarından daha dayanıklı savaş malzemeleri olarak keskin kılıçlar, baltalar, bıçaklar, kamalar, mızraklar, kalkanlar ve ok uçları imal etmişlerdir.
- Türkler savaşta en çok turan (kurt kapanı, hilal) taktiğini kullanmışlardır.

Kavimler Göçü (375)

Çin baskısından kaçan Hun boyları IV. yüzyıldan itibaren batıya göç etmeye başlamışlardır. Volga kıyılarına gelen Hunlar Gotlarla karşılaşmışlardır. Gotlar'ın Hun baskısıyla batıya ilerlemesi, Roma'ya kadar uzanan bir karışıklığa neden olmuştur. Hunların neden olduğu bu göç hareketine Kavimler Göçü denir.

Kavimler Göçü'nün Sonuçları

- Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmıştır.
- İlk Çağ kapanmış, Orta Çağ başlamıştır.
- Bugünkü Avrupa milletlerinin temelleri atılmıştır.
- Germen kavimler arasında Hristiyanlık yayılmış, Avrupa'da kilise ve papalık güçlenmiştir. Skolastik düşünce ortaya çıkmıştır.
- Avrupa'da otorite boşluğundan dolayı feodalite (derebeylik) rejimi doğmuştur.
- Avrupa Hun Devleti kurulmuştur. Avrupa, Türk kültürü ile tanışmıştır.

Avrupa Hun Devleti

- Avrupa 'da kurulan ilk Türk devletidir.
- En parlak dönemi Attila Dönemi'dir. Attila Doğu Roma'dan (Bizans) ağır vergiler almıştır. Anadolu ve Margus Antlaşmaları ile Bizans'ı etkisiz hale getiren Attila, Batı Roma ve Galya Seferlerini yapmıştır.
- İtalya (Roma) Seferleri sonrası ölen Attila'nın oğulları devleti iyi yönetememiş ve devlet yıkılmıştır. Devletin yıkılma sebepleri;
- Göçlerle beslenemediğinden nüfus olarak azınlıkta kalmışlar ve asimile olmuşlardır.
- Roma gibi güçlü ve köklü bir devletle mücadele edilememiştir.

Diğer Türk Devlet ve Toplulukları

Hazarlar

- Yahudiliği kabul eden ilk Türk devletidir.
- Dinî hoşgörü vardır.
- Bölgede huzur ve ulaşım güvenliğini sağlayarak Hazar Barış Çağı'nı yaşatmışlardır.
- Bu dönemde ticaret gelişmiştir.

Karluklar

- İslamiyet'i kabul eden ilk Türk topluluğudur.
- Karluklar Karahanlı Devleti'nin kurulmasında etkili olmuşlardır.

Avarlar

- Avrupa'ya göç etmişlerdir.
- İstanbul'u kuşatan ilk Türk devletidir.
- Bugünkü Slav topluluklarının oluşmasında etkili olmuşlardır.

Türgişler

- Emevilerle mücadele ederek Arapların, Orta Asya'da hâkimiyet kurmasını engellemiştir.
- Türgişler kendi adlarına para bastırmışlardır.

Bulgarlar

- Avrupa'ya göç etmişlerdir.
- Hristiyanlığı kabul eden ilk Türk devletidir.
- Tuna ve İtil (Volga) Bulgarları diye ikiye ayrılırlar. İtil Bulgarları İslamiyet'i kabul etmiştir.

Oğuzlar

- En kalabalık Türk topluluğudur.
- Osmanlı, Selçuklu gibi devletleri kurmuşlardır.

6. Doğu Roma İmparatorluğu'yla Avrupa Hunları arasında 434 yılında yapılan Margos Antlaşması'nın,

- Doğu Roma bundan sonra Hunlara bağlı kavimlerle antlaşmalar yapmayacak,
- Doğu Roma, Hunlardan kaçanlara sığınma hakkı veremeyecek,
- Ticari münasebetler yine belirli sınır kasabalarında devam edecek,
- Doğu Roma'nın ödediği yıllık vergi iki katına çıkarılacak.

maddeleri dikkate alındığında aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

- A) Doğu Roma'nın, Avrupa Hunlarının siyasi üstünlüğünü kabul ettiğine
- B) İki devlet arasındaki ekonomik ilişkilerin sürdürüleceğine
- C) Avrupa Hunlarının kendilerine yönelik ittifakları engellemeye çalıştığına
- D) Doğu Roma'ya uygulanan maddi yaptırımın artırıldığına
- E) Akdeniz ticaretinin Avrupa Hunlarının kontrolüne girdiğine

2021 TYT

7. Doğu-batı ticaret yolları üzerinde bulunan Uygurlar farklı inanç ve kültürlerden etkilenmişlerdir. Çin'den Budizmi, İran'dan Maniheizmi alan Uygurlar, Akdeniz Havzası'ndan Suriyeli rahipler ve Soğdlar aracılığıyla da Hristiyanlığı, Helenistik edebiyatı ve sanatı öğrenmişlerdir.

Buna göre Uygurlar ile ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

- A) Geniş bir coğrafya ile ilişki kurduklarına
- B) Farklı dinleri benimsediklerine
- C) Hoşgörülü bir toplum oluşturdıklarına
- D) Kültürel etkileşime açık olduklarına
- E) Hâkim hayat tarzlarının göçebelik olduğuna

2020 TYT

8. Oğuz Kağan altı oğlu ile birlikte dünyayı fethedip cihangir olduktan sonra ana yurduna döndü. Büyük bir kurultay topladı ve halka şölen verdi. Üç büyük oğlu "Bozoklar" sağda, üç küçük oğlu "Üçoklar" solda oturdu. Oğuz Kağan oğullarına şöyle seslendi: "Ey oğullarım, ben çok savaştım, artık çok yaşlandım. Düşmanlarımı ağılattım; dostlarımı sevindirdim." Daha sonra Oğuz Kağan yurdunu oğulları arasında taksim etti. Ok-yay münasebetine göre Üçokların Bozoklara bağlı olduğunu bildirdi. Töre ve birliğe bağlı kalmalarını vasiyet etti.

Oğuz Kağan Destanı'ndaki bu ifadelere göre Oğuzlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İkili teşkilat yapısına sahip oldukları
- B) Önemli olayları kutladıkları
- C) Boyların yönetimde eşit hakka sahip olduğu
- D) Yerleşik kanun ve kuralları bulunduğu
- E) Etkili bir askerî teşkilat meydana getirdikleri

2020 AYT

9. Kök Türk Devleti'nin yıkılmasının ardından Karadeniz'in kuzeyi ve Kafkaslar Bölgesi'nde kurulan ve yönetici zümresi Musevi olan Türk devleti, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Avar
- B) İkinci Kök Türk
- C) Bulgar
- D) Uygur
- E) Hazar

2020 AYT

10. Asya Hun Devleti'nin dağılmasının ardından Hunlar, batıya doğru yayılmaya başlamış ve Karadeniz'in kuzeyinde bulunan Germen kavimlerini batıya doğru itmişlerdir. Kavimler Göçü adı verilen bu süreçte Hunlar, Avrupa siyasetinde etkin hâle gelirken ikiye ayrılan Roma İmparatorluğu önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Kavimler Göçü'nün sonuçlarından biri olarak gösterilemez?

- A) Türk kültürü Avrupa'da yayılmıştır.
- B) Avrupa'nın etnik yapısı değişmiştir.
- C) Roma İmparatorluğu güç kaybetmeye başlamıştır.
- D) Bilim ve teknikte önemli gelişmeler yaşanmıştır.
- E) Avrupa'da siyasi dengeler değişmiştir.

2019 TYT

TYT-AYT

TARİH

Ders Modülleri

DM

- ❑ **OSMANLI TARİHİ - 2**
- ❑ **TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ
VE CUMHURİYETÇİLİK**

2.
Modül

İÇİNDEKİLER

Değişen Dünya Dengeleri Karşısında Osmanlı Siyaseti (1595-1774)	4
Değişim Çağında Avrupa ve Osmanlı	16
Uluslararası İlişkilerde Denge Stratejisi (1774 - 1914)	31
Devrimler Çağında Değişen Devlet Toplum İlişkileri	44
Sermaye ve Emek - XIX ve XX. Yüzyılda Değişen Gündelik Hayat	57
XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya	67
Milli Mücadele	84
Atatürkçülük ve Türk İnkılabı	110
İki Savaş Arasındaki Dönemde Türkiye ve Dünya	138
II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya	149
Toplumsal Devrim Çağında Dünya ve Türkiye	163
XXI. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya	170

MİLLÎ MÜCADELE

CEMİYETLER

MİLLÎ VARLIĞA ZARARLI CEMİYETLER

Azınlıkların Kurduğu

- Etniki Eterya
- Pontus Rum
- Mavri Mira
- Hınçak ve Taşnak
- Alyans İsrailit ve Makabı

Türklerin Kurduğu

- Hürriyet ve İtilaf Fırkası
- Wilson Prensipleri Cemiyeti
- Kürt Teali Cemiyeti
- Sulh ve Selameti Osmaniye Fırkası
- İslam Teali Cemiyeti
- İngiliz Muhipleri Cemiyeti

MİLLÎ CEMİYETLER

- Milli Kongre Cemiyeti
- Trakya Paşaeli Cemiyeti
- İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
- Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
- Kilikyalılar Cemiyeti
- Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti
- Redd-i İlhak Cemiyeti
- Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti

Konu Özeti

- Mondros Ateşkes anlaşmasından sonra, Yurdun işgale uğraması, bu duruma Osmanlı hükümetinin kayıtsız kalması ve azınlıkların zararlı çalışmaları üzerine Türk halkı direniş cemiyetleri kurdu.

Millî Cemiyetler (Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri)

Trakya Paşaeli Cemiyeti

- Amacı işgaller karşısında Trakya'da yaşayan Türklerin haklarını koruyup, direnişi sağlamak ve gerekirse silahla karşı koymaktı.

İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti

- Cemiyet İzmir'in Yunanlılara verilmesini engellemeye, İzmir'in Türklüğü hakkında propaganda yoluyla dünya kamuoyunu inandırmaya ve haklarını korumaya çalışmıştır.

İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti

- İzmir'in haksız olarak Yunanistan tarafından işgalini önlemek, İzmir ve çevresinin Türklere ait olduğunu dünyaya duyurmaktı.

Şark Vilayetleri (Doğu Anadolu) Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

- Ermenilerle mücadele etmek, Doğu illerinde Türklerin Ermenilere sayıca üstün olduğu kadar tarih, kültür ve uygarlık yönüyle de üstün olduğunu kanıtlamak için çalışmıştır.
- Erzurum Kongresi'nin toplanmasında etkili olmuştur.

Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti

- Trabzon ve yöresine yönelik Rum Pontus Devleti'nin kurulmasını engellemek amacıyla Trabzon'da kurulmuştur.
- Erzurum Kongresi'ne katılmıştır.

Kilikyalılar Cemiyeti

- Fransız ve Ermenilerin Adana ve çevresindeki emellerine ve işgallerine karşı kurulmuştur.

Milli Kongre Cemiyeti

- Basın yayın yolu ile Millî Mücadele'yi dünyaya duyurmayı amaç edinmiştir.
- İlk defa Kuvâ-yı Millîye adını kullanmıştır.

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti

Kurtuluş Savaşı'na kadınların katılmalarını sağlayıp orduya para ve mal yardımları için kampanyalar düzenlemişlerdir.

Milli Cemiyetlerin Özellikleri

- Azınlık cemiyetlerine ve işgallere karşı kurulmuşlardır.
- Kuruluşlarında Türklük düşüncesi etkili olmuştur.
- Sivas Kongresi'nde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında toplanmışlardır.
- Bölgesel olarak kurulmuşlardır.

Azınlıkların Kurduğu Cemiyetler

Mavri Mira Cemiyeti

Bu cemiyetin amacı "Megalo İdea'yı gerçekleştirmek yani Bizans'ı yeniden kurmaktır.

